

Imre László,
PAP KÁROLY (1872–1954)

Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012,
(A Debreceni Egyetem tudós professzorai 2) 113.

2012-ben a Debreceni Egyetem alapításának századik évfordulóját ünnepli. A centenáriumi ünnepségek mellett *A Debreceni Egyetem tudós professzorai* címmel könyvsorozat indult, melynek első kötetét Nemes Zoltán írta Sarkady Jánosról. Az itt ismertetendő második pedig Pap Károlyról, az egyetem első irodalomtudós professzoráról szól. A kötet szerzője Imre László akadémikus, szerkesztője Gönczy Monika, mindketten a Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet munkatársai.

A kötet négy nagyobb részből áll. Az előszóban Gönczy Monika röviden ismerteti Pap Károly életpályáját (7–8). A szerkesztő kiemeli, hogy Pap Károly nemcsak a debreceni tudományegyetem első irodalomtörténész professzora volt, hanem 1924–25-ben az egyetem rektora is.

A második egységet Imre László tanulmánya képezi (9–35). A szerző a bevezetésben felhívja a figyelmet a kötet kétszeres aktualitására: egyrészt a Debreceni Egyetem létrejöttének századik évfordulójára, másrészt a Pap Károly pályájának ismertetése során előtérbe kerülő nemzeti konzervativizmus elméleti és történelmi vizsgálatának fontosságára. *A kálvinista nemzeti konzervativizmus eszmevilága* c. fejezetben Imre László szól arról, miért ez a szemlélet határozta meg Pap Károly világlátását: közéleti tevékenységének nemzet-centrikus beállítódása az Arany–Gyulai nemzedék értékrendjén alapult. Eszerint „[a] nemzet önfenntartására nincs más út, mint a nemzeti műveltség öntudata” (11). Ennek jelentőségét Pap Károly az Arany által írt irodalomtörténeti összefoglaló 1911-es közzétételével is demonstrálta. A szemlélet ereje és gyengesége is abban rejlett Imre László szerint, hogy a nemzeti konzervatívok a nemzeti műveltséget és identitást már nem Bécs ellenében, hanem a nem magyar anyanyelvű nemzetiségeknek Magyarországtól való elszakadását megakadályozandó képelték el (12). Fontos része e fejezetnek, amelyben a szerző hangsúlyozza, hogy Tisza István felelősségét az I. világháborúba való belépést illetően Pap Károly a miniszterelnök háborús leveleinek elemzésével vizsgálta. Pap Károly kommentárjai mellett helyet kapnak Imre László zárójeles megjegyzései is, melyek teljesebbé teszik a képet (13–16).

A pozitívizmus tanítványa c. fejezet Pap Károly munkamódszerét annak irodalomtörténeti háttérével és az előző fejezetből megismert értékrend összefüggésében ismerteti. A rendszeres irodalomtudományi munka 1867 után kezdődött Magyarországon, ekkor a tudományos és kulturális tények (érvek) összegyűjtésével arra törekedett a tudós elit, hogy bizonyítsa a magyarság jogát a politikai vezető szerepre (20). Pap Károly az irodalmi munkába „a pozitívizmus tanítványa”-ként kapcsolódott be: ismeretlen, addig feltáratlan forrásokat, kéziratokat fedezett és dolgozott fel. Az Imre László által

„nyomozói”-ként interpretált filológus ambíciója segítette például abban, hogy azonosítsa Horvát István, a nagynevű reformkori tanár egy addig ismeretlen előadásszövegét (21). De nemcsak az irodalomtudományi, hanem a természettudományos tények is érdekelték Pap Károlyt: Tóth Edéről írt monográfiájában például fontosnak tartotta megvizsgálni a biológiai öröklődés szempontjait mind a fizikai, mind a szellemi jegyeket illetően (23).

A pálya csúcspontja: a Tóth Ede monográfia és az Arany-szövegkiadások c. fejezet részletesen bemutatja az előzőekben már megemlített, a legjelentősebbnek, leginkább időtállóknak tartott Pap Károly munkákat. Tóth Ede főműve, *A falurossza* a nemzeti konzervativizmus számára a magyar, tehát nemzeti népszínművet jelentette a francia és a bécsi operettel szemben (24–25), így nagy fontosságot tulajdonítottak neki. Pap Károly – mint azt Imre László több helyen is kiemeli – nagyon fiatalon, 1894-ben írta a monográfiát, mégsem értékelte túl Tóth Edét: „[n]em kritikátlanul, de pontosan és megbízhatóan ír Tóth Ede életéről, ízléséről, fontosabb műveiről” (26).

1911-ben Pap szövegkiadás formájában, hetvenlapos bevezetővel közzétette Arany irodalomtörténeti vázlatait, melyeket órai segédanyagként használt a nagykőrösi fiúgimnáziumban. Imre László megjegyzi, hogy Pap Károlyhoz különösen közel állhatott ez a munka, hiszen egyrészt Aranyra mint példaképre tekintett, másrészt maga is tanult a nagykőrösi gimnáziumban (27). 1934-ben az *Arany János széptani emlékkönyv* II. kötetében Pap közreadta Arany esztétikai jegyzeteit, sőt a széptani jegyzetek hazai előzményeit is rendszerezte (28). Ugyanebben az évben megjelentette Horvát István kéziratban maradt irodalomtörténetét is. Ez az információ nem a tanulmányban, hanem a szerkesztő jegyzetében olvasható (8).

Az *Életmű a mérlegen* fejezetben Imre László összefoglalóan értékeli a pályaképet. A szerző szerint Pap Károly észrevételei, kommentárjai közül sok ma is megállja a helyét. Azzal, hogy Pap a reformáció szociális és nemzeti művelődési eszményeire helyezte a hangsúlyt már 1927-ben, megelőlegezte Horváth Jánosnak a reformációról szóló összefoglaló művében kikristályosodott felfogását (30). Ám Imre László Pap Károly munkáinak hiányosságait is megemlíti. Felhívja például a figyelmet arra, hogy Arany ugyan az 1850-es években írott *Széptani jegyzetek*ben Thackeray-re hivatkozik, aki ekkor még a saját hazájában sem volt igazán ismertnek mondható, erre azonban Pap Károly nem tér ki (31). Ahogy arra „az egyébként filológiai pontossággal és figyelemre méltó beleélő képességgel megírt” (32) Négyessy-portrében sem tér ki, hogy milyen hatást gyakoroltak a híres stílusgyakorlatok Juhász Gyulára, Babits Mihályra, Kosztolányi Dezsőre.

Pap Károly írói stílusáról szólva Imre László megjegyzi, hogy bár nem mentes bizonyos pátozstól, szónokiasságtól, mégis tárgyyszerű és pontos (32–33). Elveit értékelve pedig arra jut, hogy Pap Károly tudott új- és korszerű eszmékkel azonosulni – ha azok nem fenyegették ideáljait. A kálvinista közösségtudat és a nemzeti konzervativizmus

által meghatározott értékrendje fogékonnyá tette a szociális problémák észlelésére és szóvá tételére (33).

A *Konklúziók* c. fejezetben Imre László arról ír, hogy az életmű feldolgozásának tanulsága kettős. Egyrészt az egyetem jelentőségéhez hozzátartozik tanárainak tudományos teljesítménye, másrészt a kálvinista nemzeti konzervativizmus egyfajta értékelése is lehetségessé válik Pap Károly példáján keresztül (34).

A kötet harmadik egységében kapott helyet Pap Károly 1925-ös rektori beszámoló beszédének reprint kiadása, valamint a professzorhoz kapcsolódó fényképek. A beszédben szól többek között az egyetem anyagi gondjairól (38–39), a vidéki egyetemek szövetsége alapjainak lerakásáról, humánusabb tandíj bevezetéséről, Tisza István születésnapjának az egyetemi szünnapok közé való iktatásáról és a tanári lakások ügyéről (40). Felhívja a figyelmet arra a jelenségre is, hogy az egyetem hallgatói a könnyebb vizsgázás reményében végigvándorolnak az ország egyetemein (47–48). A 63–69. oldalon látható képek Pap Károly családja, valamint a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (Debreceni Egyetem Elektronikus Archívuma) jóvoltából jelenhettek meg.

A könyv negyedik egységében olvasható Pap Károly műveinek teljes bibliográfiája (71–112), melyet a szerkesztő, Gönczy Monika készített.

Örömteli, hogy a Debreceni Egyetem alapításának századik évfordulója alkalmából útjára indított *A Debreceni Egyetem tudós professzorai* sorozatnak már 2012 elejére megjelenhetett a II. kötete. A Pap Károly pályaképét ismertető kötet a további, hasonló jellegű kiadványok számára is példaadó lehet. A könyv megjelenését Pap Károly leszármazottai, elsősorban Dr. Tankó Attila kezdeményezte és támogatta. Így e munkával mind a család, mind Pap Károly szellemi utódai, a Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet is kifejezi tiszteletét az egyetem egykori professzora iránt.

Ivancsó Mária